

מכון שלום הרטמן

אחד הנושאים העולים מן העיסוק בחנוכה הינו תופעת ההתייוונות שרווחה בחברה היהודית במאה השנייה לפסה"נ. האתוס היהודי-ישראלי מקפיד לעסוק במכבים ולהציג את המתיוונים באור שלילי, אלא שהחברה היהודית באותה תקופה, כמו גם היום, לא הייתה עשויה מקשה אחת. נדמה כי הבנת העבר יש בה כדי להשליך על התמודדותנו בהווה.

מטרות השיעור:

1. להעלות את מחיר האוניברסליזם למודעות התלמידים.
2. להכיר בבעיית הזהות התרבותית של דורנו.
3. לעורר שאלה על תחושת השייכות התרבותית שלנו ועל זהותנו.
4. לעסוק בחנוכה בהקשר של זהותנו.

מבנה השיעור:

1. תרגיל פתיחה שבו התלמידים מביאים לידי ביטוי את הרב תרבותיות שלהם.
2. דיון במושג תרבות.
3. עיון במקורות בזוגות (חברותות)
4. דיון במליאה: ניסיון להבין את ההווה מן העבר.

כיתה יב'

סיפור חינוך חינוכה

מהלך השיעור

1.

המנחה יחלק דפים ויבקש מהתלמידים לרשום:
 א. ארבעה דברים שהם אוהבים לעשות בשעות הפנאי. ב. ארבע מילים שגורות ביותר בלשונם.

2.

המנחה יאסוף את הדפים, יחלק את הלוח לשני טורים. בטור אחד ירשום על הלוח דברים שהתלמידים אוהבים לעשות בשעות הפנאי. בטור השני ירשום את המילים השגורות ביותר בלשונם.

- ◀ על שעות הפנאי יעורר המנחה שאלות:
 - ◀ לאיזו מוזיקה מעדיפים התלמידים להקשיב?
 - ◀ מה הם אוהבים לעשות בקניון?
 - ◀ איזה סרטים הם אוהבים לראות בקולנוע?
 - ◀ אילו תכניות הם אוהבים בטלוויזיה?
 - ◀ מה מתוך כל אלו ישראלי בעיניהם?
- בצד המילים יקיף המנחה את כל המילים השגורות בפיהם שאינן בעברית.

3.

המנחה ירשום על הלוח את ההגדרה של מילון אבן שושן לתרבות:
תרבות - סך ההישגים בהתפתחותו הרוחנית של אדם או של חברה בהשכלה, במדע, באומנות, בארגון החברה, בדת ובמוסר וכדומה.

- ◀ מה ניתן ללמוד מההגדרה שבמילון עלינו כחברה? כתרבות?
- ◀ האם יש לנו צורך בתרבות ייחודית שנטפח אותה?
- ◀ ואולי נכון יותר, מעשיר יותר לקבל אלינו תרבויות אחרות?

שלב 3:

המנחה יחלק לכל שני תלמידים את דף המקורות ובו שלושה קטעים מספרי המקבים.
 ספרי המקבים - קובץ של ארבעה ספרים חיצוניים הנקראים גם ספרי חשמונאים. שניים מן הספרים, ספר מקבים א' וספר מקבים ב', מתארים את מרד החשמונאים ואת מלחמות החשמונאים.
 ספר מקבים א' נכתב בארץ ישראל, בסוף המאה ה-2 לפני הספירה בימי יוחנן הורקנוס, בנו של שמעון החשמונאי. הספר מתאר את ראשיתה של מדינת החשמונאים ומציג שפע של עדויות היסטוריות ומידע על אירועי התקופה ועל הגיאוגרפיה של ארץ ישראל, ומשום כך נחשב כמקור רב ערך לתולדות מרד החשמונאים. ספר מקבים א' לא נשתמר בעברית - אלא ביוונית, ורק בעת החדשה תורגם בחזרה לעברית. [מתוך האתר: <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=3425&kwd=2984>]

התלמידים יקראו את הקטעים בזוגות ויענו על השאלות שעל הדף.
 המנחה יפתח דיון במליאה בעקבות הקריאה:

- ◀ אלו שתי גישות ניתן למצוא בדברים ביחס לתרבות היוונית?
- ◀ איזו גישה עדיפה בעיניכם ומדוע?
- ◀ האם יש מקבילה לשתי הגישות הללו כיום?
- ◀ באיזה צד אתם מוצאים את עצמכם? בצד של מתיתיהו או של יסון?
- ◀ מה דעתכם על המעשה של מתיתיהו? האם הוא טעה או שפעל כראוי?
- ◀ האם חשוב לכם לחזק את התרבות הייחודית שלנו? אם כן, כיצד ניתן לדעתכם לעשות זאת?
- ◀ מה קורה לזהות היהודית ישראלית של ישראלי המבקר בחו"ל? פעמים רבות דווקא בחו"ל ישראלים קנאים לתרבותם, למה לדעתכם זה קורה דווקא בחו"ל?
- ◀ האם יש חשיבות לשמור באופן קאני על תרבותנו גם בארץ?

כיתה יב' ◀ דף מקורות

בימים ההם עמד מתתיה בן-יוחנן בן שמעון כהן מבני יוֹרֵיב מירושלים והוא יושב במודיעים. ולו חמישה בנים. כאשר ראה מתתיה את התועבות אשר נעשו ביהודה ובירושלים, אמר: אוי לי כי נולדתי לראות שבר עמי ושוד עיר הקודש ולשבת בה כשהיא נתונה ביד אויבים והמקדש ביד זרים [...] ועתה למה לנו חיים? ומתתיה ובניו קרעו את בגדיהם, לבשו שקים ויתאבלו מאוד.

כאשר באו אנשי המלך הכופים על המעל [המכריחים את הציבור לעבור על אמונתם, לחטוא] לעיר מודיעים לזבוח [לאילילים] ורבים מישראל באו אליהם ומתתיה ובניו התאספו. אמרו אנשי המלך אל מתתיה: ראש ונכבד וגדול אתה בעיר הזאת ובנים ואחים תומכים אותך. עתה בוא נא ראשון ועשה את מצנת המלך כאשר עשו כל העמים ואנשי יהודה והנותרים בירושלים ותהיה אתה ובניך מידידי המלך ואתם תכובדו בכסף ובזהב ובמתנות רבות.

ויען מתתיה ויאמר בקול רם: אם כל העמים אשר בבית מלכות המלך ישמעו לו ויסורו כל אחד מעבודת אבותיו ויכחדו במצוותיו, אני ובני ואחי נלך בברית אבותינו! חלילה לנו מעזוב תורה ומצוות! לא נשמע לדברי המלך לסור מעבודתנו ימין ושמאל!

וכאשר כילה (סיים) מתתיה לדבר את הדברים האלה, קרב איש יהודי לעיני כל לזבוח על הבמה אשר במודיעים על פי פקודת המלך.

ראה זאת מתתיה ויקנא וכליותיו זעו (נודעזע מאוד ונמלא כעס) וישלח חרון אפו כמשפט וירץ וישחטהו על הבמה. בו בזמן הרג את איש המלך אשר אילצו לזבוח ויהרוס את הבמה. אחרי כן קרא מתתיה בקול גדול ויאמר: כל המקנא לתורה ועומד בברית יבוא אחרי. והוא ובניו ברחו אל ההרים ויעזבו את כל אשר להם בעיר.

ספר מקבים א, פרק ב' א-יז

◀ מה דעתכם על התנהגותו של מתתיהו? נמקו.

◀ האם יש פער בין מתיתיהו החשמונאי שבתודעתכם (מהגן ומביה"ס) לבין זה שבמקור? פרטו תשובתכם.

כיתה יב' ◀ דף מקורות

אחרי מות סלבקוס, ואנטיוכוס המכונה אפיפנס קיבל את המלוכה, שאף יסון אחי חניה אל הכהונה הגדולה. בהבטיחו למלך בהתראותו 360 כיכר [מטבע, אמצעי תשלום] ומהכנסות אחרות 80 כיכר. ועל אלה הבטיח בכתב עוד 150 אם יינתן לו רישיון להקים בכוחו גימנסיון [מוסד לתרבות הגוף, לתחרויות ספורט ביניהן התאבקות בעירום] ואפיביה [חינוך כללי וספורטיבי לבני הנוער] [...]. וכאשר הסכים המלך והוא קיבל את כוח הממשלה [השלטון] מיהר להטות את בני עמו למידות הלניות [למנהגי התרבות היוונית] [...]. ואת החוקים הנכונים הפר ויחדש מנהגים אשר לא כתורה. כי בשמחה בנה גמנסיון מתחת למצדה ...

מקבים ב, ד, ז-יג

◀ כיצד מקבל יסון את השלטון?

ועד מעלה כזה הגיעה ההלניות ומדות הנכרים פרצו בחטאו הגדול של יסון לא כהן גדול. עד אשר הכוהנים חדלו להיות קנאים לעבודת המזבח ובבזותם את המקדש ובעצבם את הקורבנות היו ממהרים אל כיכר ההתאבקות בהנהגת הפשע על-פי קריאות הדיסקוס. וכבוד אבות נחשב להם לאפס והכיבודים ההלניים היו להם היפים ביותר.

מקבים ב, ד, פסוקים יג-טו

על פי המקורות שלפניכם:

◀ כיצד מתייחס מתיחיהו לתרבות היוונית?

◀ כיצד מתייחס יסון לתרבות היוונית?